

Projev ministra vlády České republiky pro lidská práva Michaela Kocába COSAC 11. 5. 2009

Vážené dámy, vážení pánové,

Je mi ctí, že mohu toto shromáždění představitelů Výborů pro evropské záležitosti Parlamentů členských států Evropské unie osobně i jménem vlády České republiky pozdravit a přednést k Vám stručný referát na téma Role EU při podpoře a ochraně demokracie a lidských práv ve světě.

Na tomto místě měl v tento den hovořit pan Václav Havel. Prezident se však musel omluvit z důvodů zhoršeného zdravotního stavu. Pokusím se pana Václava Havla nahradit s veškerým vědomím toho, do jak složité situace se tímto příslibem dostávám. Václava Havla jsem ale více než jedno celé desetiletí jako jeho poradce provázel a naše spolupráce mě opravňuje jej zde zastupovat.

Dámy a pánové,

jsem rockový muzikant a skladatel symfonické i pop hudby. Jako takový se nerad zdržuji úřednickými klišé o nutnosti dohlížet na dodržování práv lidí všech národů, barev pleti a náboženského či politického světonázoru pomocí nějakých stálých komisí či jiných poradních orgánů. Raději trávím čas přímo s lidmi, naslouchám jim a potom se politiků a vysokých státních úředníků, nyní svých partnerů, ptám. Tento můj postoj se osvědčil již před více než patnácti lety, kdy jsem jako poslanec Federálního shromáždění dohlížel na výměnu prezidentů, na sestavování vlády, na přípravu prvních svobodných parlamentních voleb a následně na odsun vojsk Varšavské smlouvy, která okupovala Československo od roku 1968. Vždy a zásadně jsem své kroky korigoval odspodu, v debatě s lidmi, jichž se přímo dotýkaly.

Po zvládnutí těchto projektů jsem se z politiky částečně stáhl a věnoval se uskutečňování svého snu, tj. rozvíjení hudební kariéry ve svobodném prostředí, hraní pro první svobodnou generaci. Ale zároveň jsem zůstal veřejně činný. Právě po boku prezidenta Václava Havla jsem jako poradce spolupřítel více než osm desítek tematických debatních kulatých stolů morálních, duchovních a intelektuálních autorit z naší země a celého světa. Tyto semináře se zabývaly převážně právě tématy lidských práv a jejich filosofického základu a institucionálního zabezpečení. Poslední, pod titulem Jak daleko má jít Evropa v obraně lidských práv?, se konala 22. listopadu 2008. Účastnili se jí hlavně členové celosvětového sdružení World Movement for Democracy.

V lednu letošního roku jsem se na základě své celoživotní dráhy a s podporou české Strany zelených stal členem kabinetu Mirka Topolánka. Vlady, která dostala za úkol půl roku řídit chod institucí Evropské unie.

Té unie, jejíž parlament se ve svých cyklických Zprávách o lidských právech ve světě a politice EU v této oblasti vyslovuje ke stavu zajištění rovného a spravedlivého zacházení s lidmi, jejich práv a svobod. A vyslovuje se značně kriticky, jak ke třetím státům, tak k členům Společenství.

Té unie, která chce být významným hráčem na poli ochrany lidských práv v rámci Organizace spojených národů a dalších mezinárodních organizací a fór.

Té unie, která právě proto nastavuje přísné zrcadlo také svým členům, naši Českou republiku nevyjímaje. Stát se ministrem pro lidská práva v této době, byla pro mě veliká výzva. Pustil jsem se do studia a práce, dobudoval tým lidí, kteří jsou dnes schopni vedle plnění svých úřednických povinností také mediálních výstupů. Navíc jsou to lidé vesměs výrazně činní v občanském životě.

Po třech měsících tvrdé práce však vláda z důvodů pro mnohé nepochopitelných padla. Evropa byla zděšena, někteří politici naopak netajili uspokojení. A já se domníval, že „předsednické“ působení republiky i mé bude vnímáno jako zcela neúspěšné – nic jsem neprosadil, navíc s jsem členem vlády státu, který se v době předsednictví, které rámuje debata o energetické bezpečnosti, terorismu a řešení celosvětové hospodářské recese, zachoval velmi nezodpovědně!

Věci však nakonec stály jinak. Předsedové stran si uvědomili, že důraz na lidská práva musí zůstat výrazně otištěn i ve znamení nové vlády. Navíc jim došlo, že je v gesci ministra rozpracována celá řada projektů. A na mnohé z nich, jako je přijetí antidiskriminačního zákona, vyřešení otázky památných míst romského holocaustu, přistoupení České republiky k některým mezinárodním úmluvám (tzv. Římský status mezinárodního trestního soudu, opční protokol týkající se obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie k Úmluvě o právech dítěte aj.), zlepšení života osob se zdravotním postižením, zmenšení segregace romské minority v českých školách, zabránění vzrůstu násilí a extremismu, čeká doslova celá Unie. Proto zůstal zachován post ministra pro menšiny a lidská práva i v nové vládě. Velice k tomu přispěl předseda Strany zelených Martin Bursík. K překvapení všech, včetně mé osoby, zůstal jsem ve funkci i já sám; jako jediný z ministrů! A jsem tomu za naši zemi velmi rád!

Dámy a pánové,

Jak již před několika lety řekl Václav Havel, „myšlenka, že všichni lidé mají rovná a nezcizitelná práva, že člověk je stvořen ke svobodě a že je třeba za všech okolností ctít jeho důstojnost, se utvářela na evropské půdě a je dodnes jednou ze základních hodnot evropského politického řádu. Tuto ideu kdysi převzaly a významně rozvinuly Spojené státy americké, aby se posléze stala majetkem všelidským a byla vtělena do dokumentů OSN.

Soubor základních lidských a občanských práv je obsažen i v dokumentech Evropské unie, tvoří její duchovní fundament a zároveň dává smysl a étos jejímu rozšiřování i prohlubování.

Práva mohou být ovšem respektována jen na pozadí obecně sdílené odpovědnosti člověka za svět a jeho základní solidarity s druhými. Což je dnes významně zesilováno okolností, že lidstvo poprvé žije v jedné globální a globálně propojené civilizaci a lidské osudy se tak spojují v osud jediný.“

K tomu nutno dodat, že dosud ve světě existují síly, které tento mezikulturní a mezikontinentální dialog chtějí přerušit. Právě vedení permanentního dialogu a snaha o vzájemné pochopení možná budou nosným étosem pro zahraniční politiku a globální diplomacii v 21. století.

V nedávné době jsem se svým týmem navštívil jednání Aliance civilizací, nové to iniciativy států na pomezí světů, tedy Turecka a Španělska, která má sblížit islámský svět a svět křesťanský. Tato iniciativa se etablovala v rámci OSN. Její druhý summit v Istanbulu na počátku dubna 2009 navštívili vlivní představitelé jako například generální tajemník OSN Pan Ki Mun, generální tajemník NATO Anders Fogh Rasmussen, prezidenti a vládní představitelé desítek států. Jednání v doprovodu tureckých hostitelů krátce navštívil také prezident USA Barack Obama.

Aliance je iniciativa nová, měla by spojovat převážně mladé lidi. Do budoucna chce představovat platformu pro řešení konfliktu dialogem. Její projekty jsou vesměs zaměřeny právě na technické a organizační zajištění výměn studentů z rozličných zemí a zabezpečení stálých videokonferencí, které by zasedly v případě potřeby. Aliance nyní hledá vlastní zdroje financí a své místo v rámci OSN. Protože je v EU letošní rok prohlášen za rok inovací, popřejme nové Alianci hodně zdaru a účastnickým zemím hodně zajímavých a úspěšných nápadů a projektů.

Ze závěrů Zprávy o stavu lidských práv ve světě, kterou předložil Výbor pro zahraniční věci Evropského parlamentu, my dovoluť ocitovat tuto pasáž:

„Boj za lidská práva je dlouhodobá záležitost“. EU musí v tomto boji hrát přední úlohu. Na mezinárodním poli a v mezinárodních institucích je dnes Unie vnímána velkou částí veřejnosti, a to navzdory jejím omezením a protikladům, jako hlavní ochránce lidských práv v oblasti mezinárodní politiky. V této oblasti existuje obrovská „poptávka po Evropě“, stejně jako je tomu obecně ve všech oblastech souvisejících s mírem, demokracií a rozvojem na světové úrovni

Je rovněž zřejmé, že EU je zpochybňována těmi, kdo prohlašují, že své zásady uplatňuje, jak jí to vyhovuje, nebo pouze v případě svých občanů. Jasná provázanost vnitřního a vnějšího fungování EU v oblasti lidských práv se musí stát nejlepší odpovědí na tyto kritiky. To vyžaduje, aby se rozvíjely exemplární politiky řešící přistěhovalectví, stejně jako důkladná kontrola právních záruk týkajících se postupů všech členských států v rámci boje proti terorismu. Změna administrativy USA by měla umožnit novou spolupráci, která by zabránila jakýmkoli skutečným či domnělým reakcím, které ohrožují práva a důstojnost osob a které jsou nejen nepřijatelné, ale z hlediska hrozby terorismu také kontraproduktivní. Ani v této náročné době nesmíme polevit při zajišťování základních práv občanských, politických, sociálních, hospodářských, kulturních a dalších.

Politika EU v oblasti lidských práv by se ve svých vnějších projevech měla zaměřit na upřednostňování určitých velkých cílů, aniž by podceňovala ostatní cíle:

- 1) Nový impuls pro dosažení všeobecného zrušení trestu smrti: současné generace se mohou dočkat uskutečnění tohoto cíle.
- 2) „Feminizace“ činností a programů ve smyslu zvláštní a zvýšené pozornosti věnované lidským právům žen.
- 3) Větší soulad mezi orgány EU (Rada, Komise a Parlament) v oblasti lidských práv, což vyžaduje zlepšení koordinace a pokud možno maximální koherenci přístupů a činností.
- 4) Kvantitativní i kvalitativní rozvoj dialogu a konzultací se třetími zeměmi v oblasti lidských práv. Tento dialog a konzultace musí být vedeny podle zásad rovnosti a spolupráce bez vměšování, v duchu přesvědčování a pevných postojů a musí důsledně dodržovat platné dohody.

- 5) Hledání a rozvíjení širších koalic v mezinárodních institucích s cílem podporovat boj za všeobecná lidská práva.
- 6) Rozvíjení co nejvíce skutečně kvalitně zastoupených dialogů a spolupráce s činiteli a organizacemi občanské společnosti, které bojují za lidská práva na vnitrostátní, regionální a celosvětové úrovni.
- 7) Významnou prioritou Unie musí být i nadále maximální možná podpora ochraně a ochráncům lidských práv, ženám a mužům, kteří jsou často v anonymitě a kteří neúnavně bojují za ochranu těchto univerzálních hodnot.
- 8) EU musí nadále energicky potvrzovat a chránit univerzální povahu a nedělitelnost lidských práv vůči jakémukoli relativismu, který by usiloval o jejich zpochybnění z pozic kulturních, náboženských, politických nebo ideologických. Všechny osoby si mají být rovny a mají mít stejná práva, a to nezávisle na jejich rase, pohlaví, názorech, sexuální orientaci nebo původu.
- 9) EU musí v mezinárodních institucích a mechanismech v oblasti lidských práv na světové i regionální úrovni podporovat začleňování hospodářských, sociálních a kulturních práv mezi všeobecná lidská práva, a to ještě více za současné hospodářské a sociální situace ve světě.“

Dámy a pánové,

v mé agendě převažují vnitrostátní témata. Přesto mi dovoluji, než skončím, připomenout dva své zážitky, které jaksi uzavřou aзарámují tento příspěvek, ale doufám, že budou podnětné pro naši další diskusi.

V březnu a dubnu jsem měl tu čest se setkat s aktivisty v oblasti lidských práv z Číny a z Venezuely. Obě tyto schůzky jsme zorganizovali s kolegy z týmu pořádajícího na úvod zmíněné Havlovy debatní semináře. Byly v podstatě doplněním mého programu, „lidská práva nemají barvu, nejsou pravá ani levá, jsou vždy až na prvním místě“, a to v celém světě. Z toho důvodu jsem vydal o svých setkáních tisková prohlášení.

Reakce některých diplomatů mne nemile překvapila. Ano, také dnes jako na sklonku šedesátých let XX. století musíme poslouchat, že Čína nebo Venezuela jsou „jiné civilizační okruhy“. Tehdy za to Československo zaplatilo dvaceti lety nesvobody a nemožnosti autonomního rozvoje. Přesto ještě i dnes někdo takto uvažuje!

Opět nespravedlnosti v individuálních případech určitá část mezinárodní veřejnosti omlouvá jakýmsi pofiderními úspěchy „společností“. Přátelé, společnost je přeci dle nejlepší evropské tradice tvořena individuálními lidmi. Nelze z toho vyjmout tu Čínu, tu Rwandu, tu Venezuelu či Čad. Práva každého člověka nám musejí být doslova svatá. Diskriminace, která je dnes tolerována, protože pan prezident Chavéz dal vzdělávání dětem z favel zdarma či protože Čína zásobuje celý svět levným zbožím a ukájí nenasyceného západního člověka trvalým a sladkým konzumem, může zítra pro jiné pohnutky dopadnout na kohokoliv z nás.

Já nechci žádné kárné vojenské výpravy proti žádným zemím, pravda s výjimkou těch, v nichž dochází k masové genocidě. Co ale chci, je kvalifikovaná debata za účasti všech. Tak třeba o problematice světového terorismu bude do budoucna nutné přizvat ke stolu vedle politiků, diplomatů a ozbrojených sil také experty, lidi přímo z oblastí, odkud se teroristi rekrutují, a třeba i některé z jejich vůdců. Proto podporuji iniciativu Aliance civilizací, prezidenta Güla, premiéra Zapatera a dalších, vítám proto

cesty prezidenta Obamy do zón napětí a států, které se k západní demokracii nestavěly vždy přátelsky. Podporuji mírový proces na Blízkém východě (trpí tam desítky tisíc žen a dětí!!), podporuji mezinárodní přítomnost v Afghánistánu, kde poznali krutost nezřízené teokracie na úrovni počátku středověku, podporuji tlak za snížení diskriminace a lepší zajištění základních práv pro všechny na Súdán, Kongo, Írán, Čínu, KLR, Barmu, Indonésii, Ruskou federaci a další státy ze strany jednotlivých vlád. Zejména však velmi podporuji co nejtěsnější evropskou integraci. EU bude do budoucna vedle USA tím civilizačním okruhem, který bude svou nezpochybnitelnou silou bojovat za práva lidí po celém světě. Díky svému ekonomickému významu navíc nebude oslyšena. Její hlas, pokud bude znít ve své mnohosti jednotně, jsem hudebník, takže mi dovoluňte příměr: harmonicky, bude úspěšný.

Jsem optimistou, eurorealistický český Senát minulý týden schválil Lisabonskou smlouvu. Ta se nyní, pravda, zdrží na Hradě, věřím však, že ne na dlouho. Za nějaký čas tedy bude ustanovena společná evropská zahraniční politika. Česká republika, po vyřešení vnitřních debat, politických krizí a naplnění některých osobních ambicí, bude zde znovu, připravena aktivně přispívat k debatě o směřování této politiky společenství.

Naše zkušenost s totalitami nás k tomu zavazuje. A naše dlouhodobá práce v této oblasti, práce lidí jako Václav Havel, Karel Schwarzenberg, Milan Horáček a dalších mě k optimismu opravňuje.

Dámy a pánové,

snad Vaše shromáždění pomohou Evropany trochu sblížit, poznat se navzájem. Všem nám společně se totiž čtou tato slova ze závěru Zprávy Evropského parlamentu o lidských právech ve světě s podobnými pocity a s podobným porozuměním: „Lidská důstojnost a lidská práva milionů osob jsou dnes nadále porušovány v důsledku nespravedlivých struktur a autokratických způsobů vládnutí, které jsou slabé či neúčinné, a v důsledku válek, korupce, útisku a chudoby. Mezi uznáním lidských práv a jejich účinným plněním je nadále velmi velký odstup. K tomu je třeba připojit obnovené pokusy zpochybnit univerzální platnost a nedělitelnost lidských práv a situaci, kdy mezinárodní politická agenda a činnost jednotlivých států upřednostňují v reakci na teroristické útoky otázky bezpečnosti a příležitostně zpochybňují práva a záruky občanů, mezinárodní humanitární právo, mezinárodní právní předpisy týkající se uprchlíků a mezinárodní standardy v oblasti lidských práv. V situaci, kdy je třeba čelit starým i novým problémům, musí být činnost EU v oblasti lidských práv soustavně posilována.“

Dámy a pánové, děkuji Vám za možnost zde k Vám promluvit a nyní očekávám debatu s Vámi, na niž se velice těším.

Děkuji Vám za pozornost.